

۱. مساجد قرون اولیه قرن اول تا پنجم

- ✓ در این دوره مساجد از مهم‌ترین بناهای موجود است که مشابهاتی در میان آنها به چشم می‌خورد
- ✓ مساجد در این دوره کانسپتی مشترک دارد که متأثر از مسجدالنبی است
- ✓ احتیاج به الگوی بنایی برای عبادت و مسجد رسول که به دست ایشان ساخته شده، الگوی مناسبی به حساب می‌آمد
- ✓ در مساجد اولیه ستونها در شبستانها به شکل یک ردیف طاق اجرا می‌شدند و در جهت عمود طاق آهنگ اجرا می‌شد

۱- مساجد شهری

ساخت مساجد در شهرها با تاکید بر حکومت وقت و دارای امکانات شهری

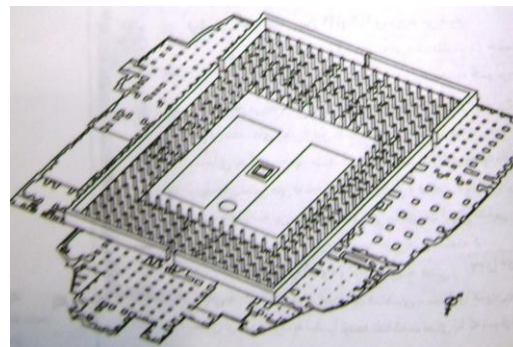
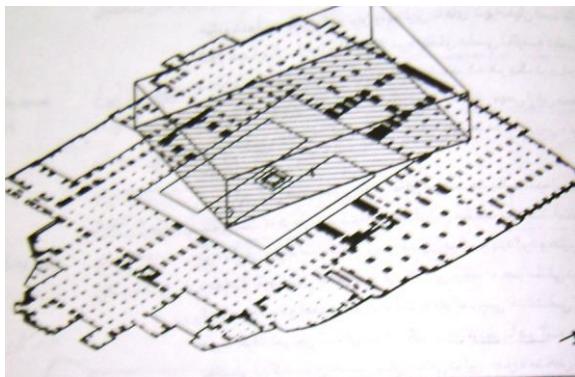
تثبیت قدرت حاکمان در شهرها

- مسجد جامع اصفهان
- مسجد جامع یزد
- مسجد تاریخانه دامغان
- مسجد عتیق شیراز
- مسجد جامع اردستان
- مسجد جامع نائین

مسجد جامع اصفهان

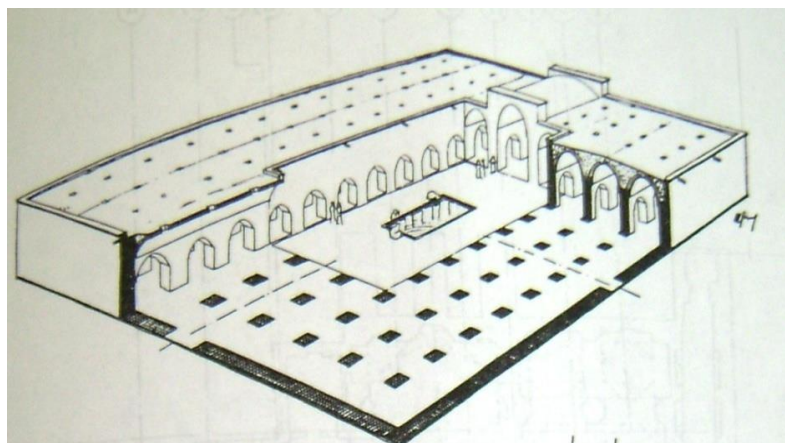
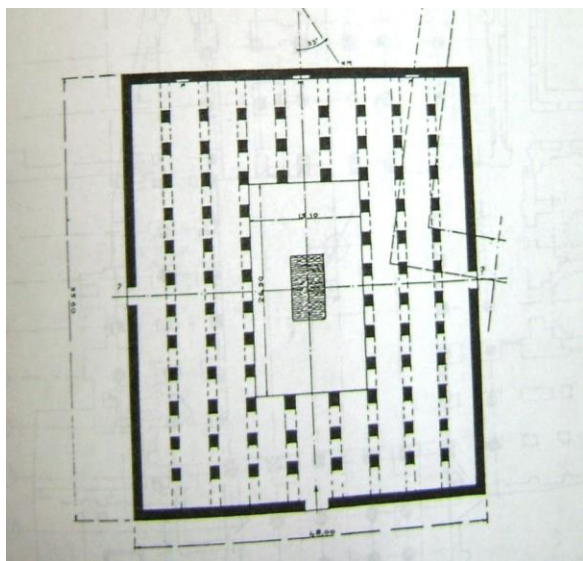
- الگوی اولیه شبستانی در زیر سطح فعلی مسجد جامع در سال ۵۱۵۶ق
- بر روی مسجد اولیه در سال ۲۲۶ هـ ق مسجدی دیگر با قبله صحیح می‌سازند (دوره آل بویه)
- مسجد کنونی اصفهان گسترش مسجد در زمان آل بویه است که آثاری از ستونهای شبستان پیدا شده است

- ۱۵۰ سال بعد تغییراتی در مسجد می دهند (۵۳۸۰ ق)، یکسری ستون در امتداد شبستان در دور صحن اضافه می کنند که نمای جدید و تزئینات آجری جدیدی دارند

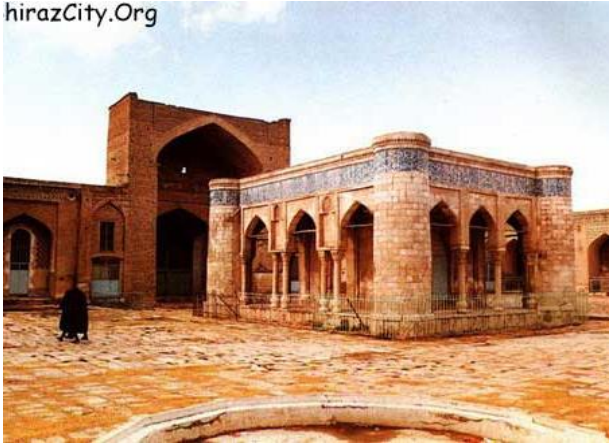
مسجد جامع یزد

- مسجد کهنه جامعه یزد مربوط به قرن ۲ یا ۳ ه.ق
- بنای تخریب شده این مسجد در کنار مسجد امروزی است که جای آن شبستان جدید برپا کردند.

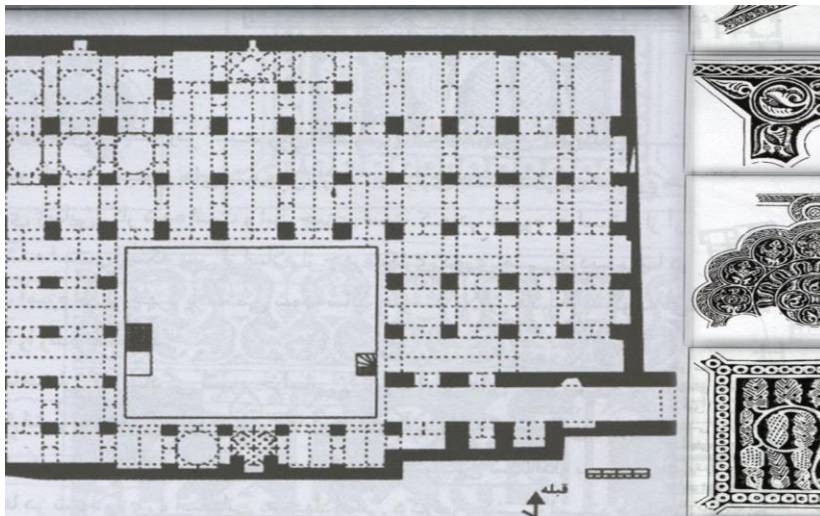
مسجد جامع عتیق شیراز

- در سال ۲۸۱ ه.ق در شیراز به فرمان عضد الدوله، با الگوی شبستانی برپا شده است

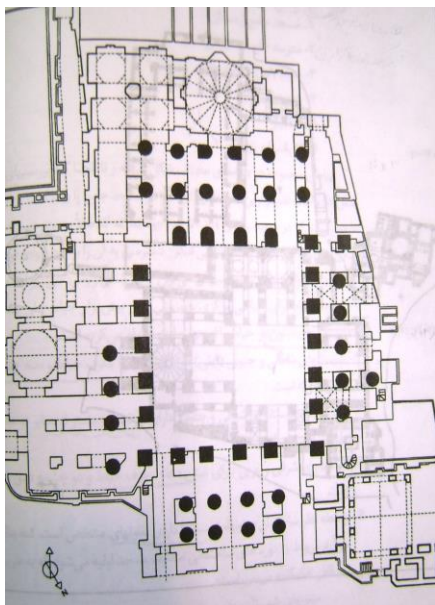
مسجد جامع نائین

- تنها مسجدی که با همان الگوی اولیه (شبستانی) باقی مانده
- مسجد اولیه مربوط به قرن ۲ ه.ق است
- گسترش بعدی (از سه طرف) مربوط به قرن ۴ ه.ق است به طوریکه منار از خارج به داخل مسجد وارد می شود
- در پشت گچبری های محراب کتیبه ای از رنگ لاجوردی از جنس طلا پیدا کردند که احتمال می دهند محراب مربوط به قرن ۲ بوده است
- گسترش نهایی مربوط به دوره تیموری است
- قدیمی ترین منار در میان مساجد ایران

مسجد جامع اردستان

- آثاری از بقایای مسجد اولیه مربوط به اواخر قرن ۲ تا اوایل قرن ۴ ه.ق پیدا شده که نشانی از الگوی شبستانی دارد

۲- مساجد روستایی

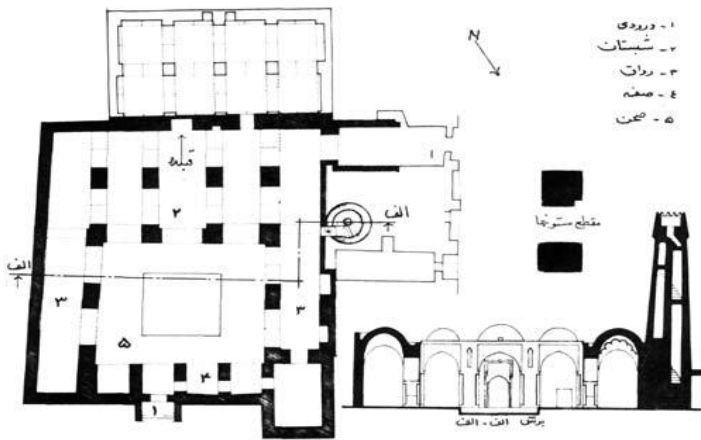
ساخت مساجد روستایی با محدودیتهای بیشتر این مساجد گاهی قدیمی تر از مساجد شهری است، اما با مقیاس کوچکتر و امکانات روستایی که به دست اهالی منطقه ساخته شده اند مساجد روستایی دو گروهند:

- الف- گروهی هستند که از تغییر کاربری بناهای مذهبی گذشته شکل گرفتند
- ب- مساجدی با همان الگوی شبستانی اما در مقیاس بسیار کوچک

- مسجد جامع فهرج (یزد)
- مسجد جامع نیریز
- مسجد جامع یزدخواست (ما بین اصفهان و شیراز)
- مسجد جامع محمدیه (نائین)
- مسجد جامع کوهپایه (اصفهان)
- مسجد قهی
- مسجد جامع قمصر (کاشان)

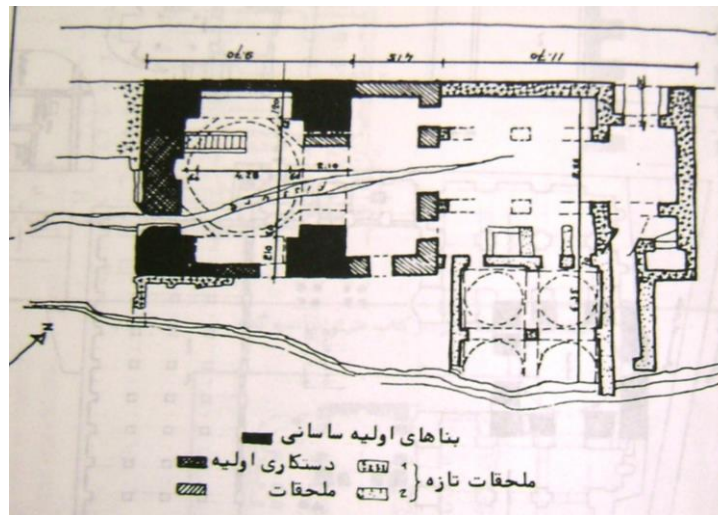
مسجد جامع فهرج

- مسجد مربوط به قرن ۲ ه.ق با الگوی شبستانی از قدیمی ترین مساجد ایرانی

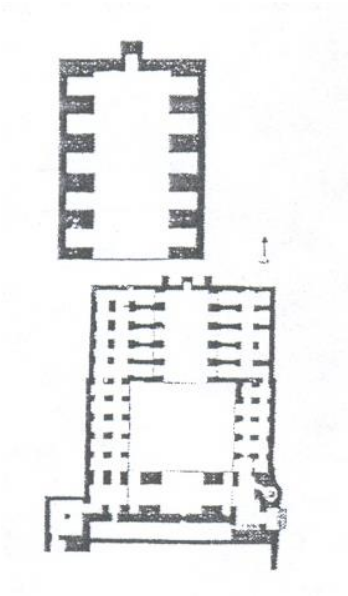
مسجد جامع یزدخواست

- تنها مسجدی که ۴طاقی ساسانی بوده و به مسجد تبدیل شده
- شاید به خاطر کمبود امکانات برای ساخت بنایی جدید برای عبادت بوده

مسجد جامع نیریز

- یک استثناء در میان الگوی مساجد آن دوره است
- یک تک ایوان است که محرابی در آن قرار دارد که کتیبه ای بر روی آن است که تاریخ آن مربوط به قرن ۴ است
- چون در این دوره هنوز ایوان نداریم نشانی از آن است که این ایوان قبلا بوده

مسجد جامع کوهپایه

- ساخت مسجدی شبستای در کنار یک ۴طاقی ساسانی
- چهار طاقی به گنبدخانه تغییر کاربری داده
- گسترش نهایی مسجد در اطراف گنبدخانه